

Kiszelovics és Társa Településtervező Kft.

5000 Szolnok, Karczag L. út 11. I/11.
Iroda: 5000 Szolnok, Szántó krt. 52. II/5
Tel/fax: 56/343-279

Sz.: 8/2014.

TISZASÜLY KÖZSÉG

HELYI ÉRTÉKVÉDELMI VIZSGÁLAT

Szolnok, 2015. november hó

ALÁÍRÓLAP

Tiszasüly község helyi értékvédelmi vizsgálatához

Készítette:

.....
Kiszelovics Ildikó
Településmérnök, városépítési,
városgazdasági szakmérnök
TT-1-16-0238/2005

TARTALOMJEGYZÉK

- Bevezetés
- Tiszasüly természeti elhelyezkedése
- Tiszasüly története
- Településszerkezet, településszerkezeti fejlődés
- Településképi, építészeti értékek
- Művi értékek:
 - országosan védett
 - helyi védett és védelemre tervezett
- Természeti értékek:
 - országosan védett
 - helyi védett és védelemre tervezett
- Helyi értékek típusai
- Értékek jegyzéke (kataszterben rögzítve)

A település igazgatási területének a szomszédai:

- Északon: Jászkisér, Pély (Heves megye)
- Keleten: Tiszaroff
- Nyugaton: Jászkisér, Jászládány
- Délen: Besenyszög és Kőtelek.

Tiszasüly település a Szolnoki – Ártér nevű kistáj területén fekszik.

Magyarország kistáj kataszterében azonosító száma: 1.7.14.

A kistáj Jász – Nagykun - Szolnok megye területén helyezkedik el. A kistáj területe 700 km².

A település teljes igazgatási területe: 9148,2 ha, ebből belterület: 169,6 ha.

A kistáj települései:

1 = Ballatelep (Törökszentmiklós), 2 = Besenyszög, 3 = Csataszög (Nagykörű), 4 = Hunyadfalva, 5 = Kőtelek, 6 = Nagykörű, 7 = Szajol, 8 = Szakállas, 9 = Szandaszőlős (Szolnok), 10 = Szolnok, 11 = Tiszabő, 12 = Tiszajenő, 13 = Tiszapüspöki, **14 = Tiszasüly**, 15 = Tiszatenyő, 16 = Tiszavárkony, 17 = Tószeg, 18 = Vezseny

Domborzati adatok

A kistáj 85 és 91 m közötti tszf -i magasságú tökéletes síkság. A domborzat 70% -a az ártéri szintű síkság orográfiai domborzattípusába sorolható Szolnoktól Ny-ra az ártéri lösszel fedett hordalékkúp-síkság enyhén hullámos, a központi részen pedig gyakoriak a rossz lefolyású elzárt medencék. A kistáj domborzati képét és morfológiai formáit a futásirányát sokat változtató Tisza és a Zagyva határozta meg. A felszínt elhagyott folyómedrek, morotvák rendkívül gazdag hálózata borítja.

Földtani adottságok

A pannon után rendkívül dinamikusan süllyedő felszínt az Északi-középhegységből érkező folyók töltötték fel, főként finom szemű (iszapos, agyagos) üledékekkel. A kistáj felszín közeli üledékeinek döntő többsége már a Tiszához és a Zagyvához kapcsolódó holocén öntésszap, öntésagyag.

A Zagyva, a Tarna és a Tisza sűrűn kanyargó medreivel a felszín közeli üledékeket jelentősen átmozgatta.

Éghajlat

A terület mérsékelt meleg-száraz és a meleg-száraz övek határán terül el, de a D-i részek már igen szárazak.

A napsütéses órák száma É-on 1970-1980, D -en 2020 óra körüli, a nyári napfénytartam 800-820 óra.

A hőmérséklet évi középértéke 10,2 - 10,3 °C, a vegetációs időszak középhőmérséklete pedig 17,2 °C. Ősszel, okt. 18-20 között várhatóan újra 10 °C alá süllyed a napi középhőmérséklet. A fagyoktól mentes időszak okt. 20 és 22 között ér véget. A legmelegebb nyári max. hőmérsékletek sokévi átlaga 34,4 °C, ÉK-en 34,7 - 34,9 °C, a leghidegebb téli maximumok átlaga pedig -17,0 °C.

Az évi csapadékösszeg a kistáj nagy részén 500 és 530 mm között van, de D -en még ennél is alacsonyabb értékek, 480-500 mm várható. Ez a kistáj az ország legszárazabb területei közé tartozik. A vegetációs időszakban kb. 300, de D -en csak 280-290 mm csapadék várható. A téli időszak hótakarós napjainak száma 33-34, az átlagos maximális hóvastagság 15-16 cm.

A szélirány gyakoriság elég egyenletes, sorrend szerint az É-i, ÉK-i, Ny-i irányok követik egymást. Az átlagos szélsébség 2,5 m/s körüli.

A kistáj D-i része igen száraz, az ország egyik legszárazabb vidéke. Csak öntözéssel gazdaságos a vízigényesebb kultúrnövények termesztése.

Vízrajz

A Tisza Tiszasülytől a Körös-ér torkolatáig terjedő 88 km-es szakaszának ártere. A Tiszába folyik jobbról: a Dobai - föcsatorna, a Millér, a Zagyva, a Gerje - Perje és a Körös - ér, balról: a Mirhó - Gyolcsi - föcsatorna, a Gyenda - Tiszabői - föcsatorna, a Ballai - föcsatorna. Szélsőségesen száraz, gyér lefolyású, erősen vízhiányos terület.

Lf=0,5 l/s.km² Lt=6% Vh=180 nm/év

Az árvizek fő időszaka a kora nyár, míg a kisvizek ősszel és télen gyakoriak. A Tisza vízminősége II., a Zagyvái III. osztályú. Az időszakos belvizek levezetését mintegy 700 km-es csatornahálózat biztosítja.

Az állóvizek között a mesterséges tározók és halastavak vezetnek. A 10 tározó felszíne 753 ha, a legnagyobb a Tiszasülyi-tározó (219 ha).

A talajvíz mélysége Szolnoktól É-ra a Dobai - föcsatorna mellett még 2 m sincs. Tágabb körzetében 2-4 m. Szolnoktól D-re és a bal parton 4-6 m az átlagos mélység. Mennyisége nem számottevő. Kémiai jellege Szolnoktól É-ra nátrium-hidrogénkarbonátos, D -re a kalcium - magnézium - hidrogénkarbonátos a nagyobb területű. Keménysége Szolnoktól É-ra 25-35 nk⁰, D-re viszont nagy területen a 45 nk⁰-ot is meghaladja.

A kistáj nagy geotermikus gradiens értéke miatt sok a termálvizű kút. Így Besenyszögön 60 °C, Kötelen 62 °C, Szolnokon több 60 °C feletti (a fürdőé egyben gyógyvíz is) hévízű kút található, amelyek különböző célú hasznosítást szolgálnak.

Növényzet

A kistáj a Tiszántúli flórajárásba tartozik. Potenciális erdőtársulásai a bokorfüzesek, a fűzligetek, a kőris - mézgáséger láperdők és a tölgy - kőris - szil ligeterdők. Az iszapvegetáció jellemző lágyszárú fajai az édesgyökér, az iszaprojt, a henye vassfű, a barna palka, stb.

Az erdőgazdasági területeken zömében légylombos, fiatal-és középkorú erdők díszlenek. Az erdők átlagos folyónövedéke 3,0 m³/ha körül váltakozik.

Az elterjedtebben termesztett mezőgazdasági főnövények a búza (20-32 q/ha), az őszi árpa (20-35 q/ha) és a cukorrépa (200-500 q/ha).

Talajok

Az uralkodó talajtípus az ártéri jellegnek megfelelően a kistáj É-i felében löszön, a D-i felében allúviumon képződött, nehéz mechanikai összetételű (agyag, agyagos vályog) réti és öntés réti talaj. Területi részarányuk 22, ill. 41%.

Jelentős a szikes talajok részaránya is (29%). A teljesen terméketlen szoloncsák - szolonyecok kiterjedése csupán 1%. A magasabb térszínek löszös üledékein 7%-os kiterjedésben réti csernozjomok, jelentéktelen területre korlátozottan pedig alföldi mészlepedékes csernozjomok alakultak ki. DK-en kis területen (1%) a Duna-Tisza közti homokhát nyúlványaként humuszos homoktalaj fordul elő.

Sajátos táji adottság

A kistáj településeinek egy része nemzetközi átmenőforgalmat is lebonyolító főútvonal mellett helyezkedik el, más része azonban csak alacsonyabb rendű, zömmel bekötőútról érhető el. A kistáj legjelentősebb üdülési adottsága – a Tisza és holtágai mellett – a feltörő gyógyvíz, amelyre több helyen fürdőközpont települt (Szolnok, Tiszajenő, Tisasüly). A Tisza-mente túlnyomóan a Közép-Tiszai Tájvédelmi Körzet része.

Tájtípológiai összegzés

Szélsőségesen meleg, száraz, erősen vízhiányos terület. A Tisza védgátai között a hullámtér időnként magas talajvízállású, nyers öntésszappal borított alacsonyártéri síkság.

A nagyobb terület azonban rét, legelő és ártéri ligeterdő, amelynek főleg füzes - nyáras típusa az elterjedt, bár kevés tölgyes maradvány is előfordul.

A védgátakon kívül K-ről kizárólagosan, Ny felől is nagy területeken mentesített árteret találunk alacsonyártéri síksági helyzetben, magas talajvízállással. Rajta a szántóföldi hasznosítás a túlnyomó, erős kultúrsztyep külsőt adva a tájnak.

A kevés kertet és szőlőt a térszín fölé emelkedő, löszös-homokos felszínű folyóhátakon művelik.

Tisasüly története

Oklevelek említik először 1311-ben. Ekkor Nógrád megyei Fogasi Gergelyé volt, aki fiú örökösök hiányában Anasztázia és Erzsébet nevű leányai javára végrendelkezett. Végrendeletét Károly Róbert 1318-ban erősítette meg. Ezt követően majd két évszázadig keveset tudunk a településről, illetve birtokosairól. Scheftsik György szerint a XIV. század közepétől az Aba nemzetségből származó Kompolthy családé, ezt azonban okleveles adatok jelenleg nem támasztják alá. Nemeseit 1309-ben a roffi rév áthelyezésével kapcsolatos oklevél említi, majd 1421-ben már mint faluról emlékeznek meg róla. 1466 táján a Bessenyei család birtokolta zálogjogon, de 1500 körül a Kompolthyak visszaváltották. 1483-ban Süly Etele de Sywl Györgyé volt. 1510. március 23-án Kompolthy János fiai, Zsigmond és Ferenc egyezséget kötöttek a velük közeli rokonságban álló Országgh testvérekkel birtokaik kölcsönös öröklésére vonatkozólag. Amennyiben Süly egyáltalán Kompolthy birtok volt, úgy e szerződés nyomán került az Országgh család birtokába, miután a Kompolthyak 1522-ben kihaltak. Az elkövetkező évtizedekben a települést a kiskorú Országgh Kristóf tulajdonában találjuk, kinek gyámjaként átmenetileg Losonczy István is birtokolta.

Országgh Kristóf halála után II. Miksa 1569-ben az örökséget Sirok és Oroszlánkő váraihoz tartozó jószágaival együtt, az elhunyt nővérének Országgh Borbálának és férjének, Török Ferencnek adományozta, majd később Ungnád Kristóf birtokolta. A XVI. század második felének dézsmajegyzékeiben rendszeresen szerepel.

A XVII. század második harmadától a Bessenyeieket említik Süly birtokosaként, kik feltehetően katonai érdemeikért kapták meg a századforduló táján. 1652-ben az elhalálozott Bessenyei Boldizsár birtokai között találjuk. A következő évben a Gócza család szerezte meg egy részét.

1693-ban a Dorogffy család birtokában volt a falu 1698-ban Almásy János királyi táblái jegyző megvásárolta Bessenyei András sülyi, vécsei, gyendai és kötélki birtokait, s ettől kezdve a települést az Almásyak, valamint a családjukba beházasodott Hellebronthok és egyéb rokon családok birtokolták.

Az 1704/1706. évi rác pusztítások nyomán elnéptelenedett, de lakosságának egy része ezt követően még visszaköltözött.

A II. József - féle népszámláláskor lakosságát Kőteleknél vették fel, mivel ekkor e falu pusztája. Tiszasüly 1872 -ben alakult községgé és vált külön Kőtelektől, majd 1977- ben ismét önállóságát veszítette, melyet 1989- ben kapott vissza újból.

Településszerkezeti fejlődés

Egyutcás, egykor kertes település, amely árvízmentes helyen települt a Tisza mellé. A tornácokat a századfordulótól rácsos elejére is készítették, fűrészelt díszítéssel.

A Tisza menti település életére rendkívül jelentős hatással voltak a XIX. század második felének nagy ármentesítési és belvízrendezési munkálatai, melyek csaknem ötven évig folytak.

A gátépítések a település képét is megváltoztatták, mivel az ártérre kikerült házsorok fokozatosan eltűntek az elkövetkező években.

Településképi, építészeti értékek

Művi értékek

- Tiszasüly római katolikus temploma, amely a Kíséri út mellett, a Szent László úton közvetlen a gát tövében található, a megye egyik legrégebbi, s egyben legjobb állapotban megmaradt műemléke. Gótikus stílusban épült a XIV - XV. században, a torony később, úgy 1830 körül épült barokk jegyekkel.

A templom 1831 - ben középkori alakját megőrizve állt, támpilléreivel, tornyával együtt.

A templom M II kategóriájú műemlék, nyilvántartási száma: 4031.

- Tiszasüly másik nevezetessége a Sajfoki zsilip és szivattyútelep. A Sajfoki Belvízszabályozó Társulat a Sajfoki zsilip mellett 1878 - ban megépítette az ország első belvízátemelő szivattyútelepét, amely ma az egyik legértékesebb vízügyi emlékünknél, mindenképpen védelemre érdemes.
- Helyi védelemre érdemes a belterületen a Kíséri úton található I. és II. világháború közszégyen hősi halottainak emlékére felállított emlékmű.

Természeti értékek

- A település természeti értékei közül kiemelkedő az országos védelem alatt álló Tisza gát és környékének 18 ha – nyi természeti területe, amely 1978 óta a Közép - Tiszai Tájvédelmi Körzethez tartozik.
- A 0577 – es helyrajzi számú terület természetvédelmi oltalom alatt áll, kezelője a Hortobágyi Nemzeti Park.

Helyi értékek típusai

A helyi önkormányzattal történő egyeztetés után elkészülő helyi értékvédelmi vizsgálat javaslatot tesz a helyi értékek védelem alá helyezésére.

Az önkormányzat a helyi értékvédelmi vizsgálati munkarész javaslatait figyelembe véve megalkotja a helyi értékek védelméről szóló rendeletét, amely rögzíti az épített értékeket és a rájuk vonatkozó előírásokat.

A helyi értékeket kategorizálhatjuk több módon, a természeti védelem és művi értékvédelem objektumait a következő általános kategóriákra osztottuk:

- A művi értékvédelem fajtái:
 - É – 1 : utcaképi védelem
 - É – 2 : településszerkezeti védelem
 - É – 3 : településképi védelem
 - É – 4 : településkarakter védelem
 - É – 5 : műemléki védelem alatt álló terület ill. építmény
 - É – 6 : építmény, építményrészlet védelme
 - É – 7 : műalkotás (utcabútor, szobor, stb.) védelme

- A táji – természeti védelem típusai:
 - T – 1 : helyi természetvédelmi terület
 - T – 2 : helyi tájvédelmi terület
 - T – 3 : helyi természeti érték
 - T – 4 : helyi tájérték

ORSZÁGOS VÉDELEM (MŰEMLÉK)
ALATT ÁLLÓ MŰVI ÉRTÉKEK

Védett érték sorszáma:
1.
Megnevezése:
Római katolikus templom
Védelem típusa:
Műemlék
Nyilvántartási szám: 4031
Védelmi kategória
É-5

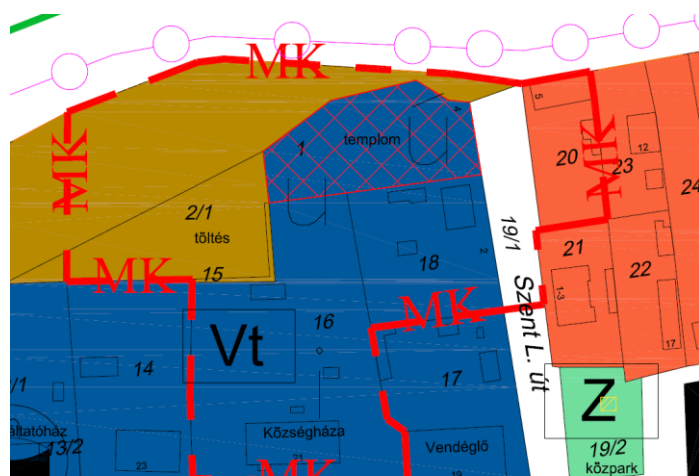
A védett érték leírása:

A templom hajóját a XIV. században építették. A XV. század folyamán a szentélyét is kibővítették és gótikus stílusban fejezték be 1490-ben. A templomhoz a déli oldalon egy tornyot is építettek és a középkorban itt volt az egyetlen bejárat. Ez a torony és a templom a XVI. századi török megszállás folyamán pusztulásnak indult. A hódoltság alatt a hívek már csak a szentélyt használták, mert ez maradt meg a török kiűzése után. A Rákóczi szabadságharc után a hajó beomlott boltozatát egy ún. csehsüveg boltozattal pótolták. A déli oldalon még megmaradt a középkori bejárat torony omladozó csonkja. Ezt az 1840-es években lebontották, ahogy az eredeti támpilléreket is. A szentélyt a hajó magasságára falazták fel, a középkori ablakok helyére egyenes záródásúakat tettek. A hajóhoz a templom nyugati oldalán tornyot emeltek, és itt nyitottak új bejáratot. Az 1960-as években, majd 2014-ben a templomot felújították.

A védett érték helyszínrajza:

(forrás: Google Earth)

Védett érték címe:

Tiszasüly, Szent László utca 4

Helyrajzi száma:

1

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

HELYI VÉDELÉMRŐL TERVEZETT MŰVI ÉRTÉKEK

Védendő érték sorszáma:
1.
Megnevezése:
Sajfoki szivattyútelep
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É-6

A védendő érték leírása:

Sajfoki zsilip és szivattyútelep. A Sajfoki Belvízszabályozó Társulat a Sajfoki zsilip mellett 1878 - ban megépítette az ország első belvízátemelő szivattyútelepét, amely ma az egyik legértékesebb vízügyi emlékünkné, mindenképpen védelemre érdemes.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Tiszasüly, külterület

Helyrajzi száma:

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvező személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:
2.
Megnevezése:
Faluház
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É-6

A védendő érték leírása:

A településen 2003-ban alakították ki a tájházat, mely a településre egykor jellemző népi lakóház típusát mutatja be. Az utcára merőleges gerincű épület tornácos, apácarácsos. Jellemző az oromzaton lévő fából készült cserépfedésű vízvető.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Tiszasüly, Fő út 49.

Helyrajzi száma:

111

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:
3.
Megnevezése:
Népi lakóház
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É-6

A védendő érték leírása:

Jellegzetes népi lakóház, melynek tornáca még az eredeti fa díszítéseket megőrizte.

A védendő érték helyszínrajza:

Védendő érték címe:

Tiszasüly, Fő út 66.

Helyrajzi száma:

74/1

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:
4.
Megnevezése:
Népi lakóház
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É-6

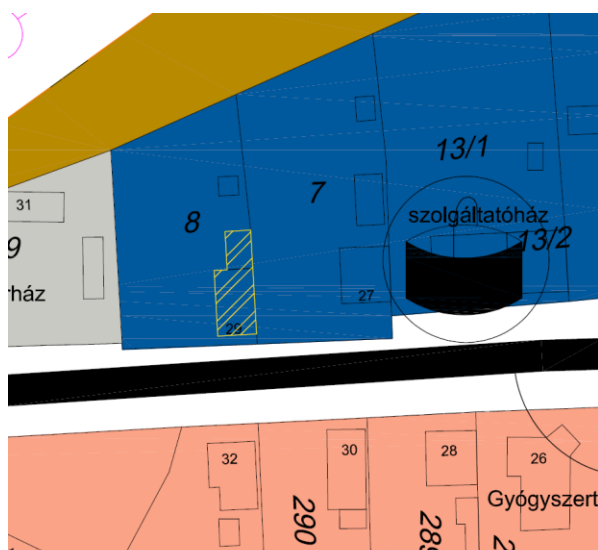
A védendő érték leírása:

Jellegzetes népi lakóház, melynek tornáca még az eredeti fa díszítéseket megőrizte. A tornácvég apácarácsos díszítésű. A tiszasülyi lakóházakra jellemzően az oromzaton 1 sor cserépfedésű vízcsendesítő van.

A védendő érték helyszínrajza:

(forrás: Google Earth)

Védendő érték címe:

Tiszasüly, Kiséri út 29.

Helyrajzi száma:

8

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:
5.
Megnevezése:
Népi lakóház
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É-6

A védendő érték leírása:

Jellegzetes tornácos népi lakóház. A tizzasülyi lakóházakra jellemzően az oromzaton 1 sor cserépfedésű vízcsendesítő van.

A védendő érték helyszínrajza:

(forrás: Google Earth)

Védendő érték címe:

Tizzasüly, Fő út 17.

Helyrajzi száma:

144

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:
6.
Megnevezése:
Népi lakóház
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É-6

A védendő érték leírása:

Jellegzetes népi lakóház, az oromzaton vízcsendesítővel. Az utcai homlokzat nyílászárói még eredetiek, fából díszítettek.

A védendő érték helyszínrajza:

(forrás: Google Earth)

Védendő érték címe:

Tiszasüly, Fő út 28.

Helyrajzi száma:

55

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:
7.
Megnevezése:
I. világháborús emlékmű
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É - 6

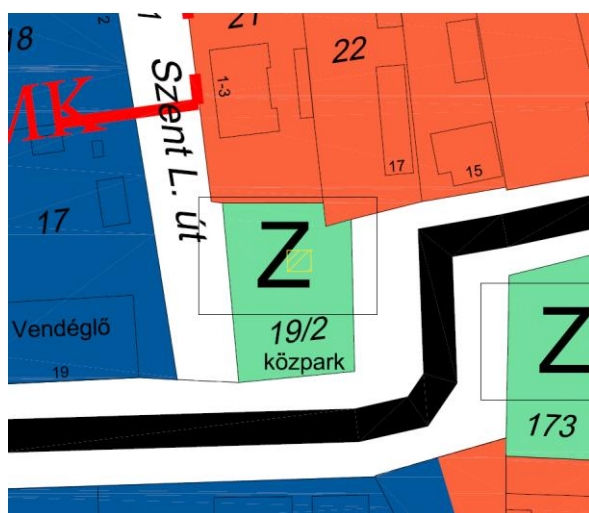
A védendő érték leírása:

Az első világháborúban elesett magyar hősöknek állít emléket a központban lévő emlékmű.

A védendő érték helyszínrajza:

(forrás: Google Earth)

Védendő érték címe:

Tiszasüly, Kiséri út.

Helyrajzi száma:

19/2

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó

Védendő érték sorszáma:
8.
Megnevezése:
Egykori temető keresztje
Védelem típusa:
Helyi védelemre tervezett
Védelmi kategória
É - 6

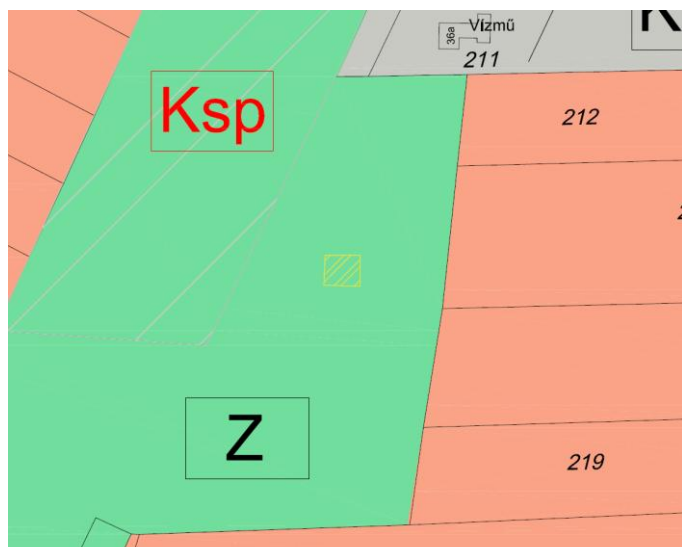
A védendő érték leírása:

A település központi részén az egykori, felszámolt temető emlékét őrzi a temetői kőkereszt.

A védendő érték helyszínrajza:

(forrás: Google Earth)

Védendő érték címe:

Tiszasüly, Berze N.J. út mellett.

Helyrajzi száma:

237

Vizsgálat ideje:

2015. április hó

Felvevő személy:

Kiszelovics Ildikó